

سەردانی جەهەپە و ھەرەشەى سوپا!

09-09-2021

نووسەرەگان

ناوەندى لىكۆلینەوہى رووداو

كورتە : لە رۆژانى رابردوودا سەردانى وەفدىكى بالاي پارتى گەلى كۆمارى (جەهەپە) وەك گەورەترين پارتى ئۆپۆزىسيۆنى توركييا بۆ ھەريىمى كوردستان، لەگەل ھەرەشەگانى فەرماندەى ھيىزى وشكانىي ئيران لەبارەى ھەبوونى ھيىزە كوردىيەگان لە خاكى ھەريىم، دوو رۆژەشى گرنىگ بوون كە شايانى باسكردنەوہن. پالنەر و پاساوەگانى ئەو دووانە ھەرچۆنىك بن، لە شوپنىكدە بە يەك دەگەن؛ لە ئيران و توركييا، خواستى زيادكردنى نفوز و كاريگەرى لەم ناوچەيە زيادى كردووہ!

بەرايى

لە رۇژانى رابردوودا سەردانى وەفدىكى بالاي پارتى گەلى كۇمارى (جەھەپە) وەك گەورەترىن پارتى ئۇپۇزىسىۋنى توركيا بۇ ھەرىمى كوردستان، لەگەل ھەرەشەكانى فەرماندەى ھىزى وشكانى ئىران لەبارەى ھەبوونى ھىزە كوردىيەكان لە خاكى ھەرىم، دوو رۆژەشى گىرگ بوون كە شايانى باسكردنەوہن. پالئەر و پاساوەكانى ئەو دووانە ھەرچۇنىك بن، لە شۇنىكدا بە يەك دەگەن؛ لە ئىران و توركيا، خواستى زيادكردنى نفوز و كارىگەرى لەم ناوچەپە زيادى كردووه!

سوپاي پاسداران بەدواى دەسكەوتى زياترە لەبارەى پرسى مانەوہى حىزبە كوردىيەكانى رۆژەئەت و، توركياش لە رىگاكانى نفوزى زياتر دەگەرپەت و، ئەمەش لە ئاستىكداپە كە تەنانت پارتى گەلى كۇمارىش وەك پىويستىيەك تەماشاي دەكات. ھەريەك لەو رووداوانە پالئەرو پاساوى سىياسەتى ئىوخۇبى و دەرەكى دىكەيشيان ھەپە، بەلام لە ئاستىكى گشتىدا، ئەو گومانەى كە لەسەر داھاتووى سىياسەتى ئەمريكا لە عىراق، بە تايبەتى لەدواى رووداوەكانى ئەفغانستان دروستبووہ، وەكو كاتاليزۆرى خواستى ئەوھىزانە دەورى بىنيوہ.

سەردانەكەى جەھەپە

كەمال كۇچدارئوغلۇ سەرۇكى پارتى گەلى كۇمارى وەفدىكى ناردە ھەرىم تالەسەر "كراوہ ھىشتنەوہى دەرگاكانى دىالۇگ و بىرۇكەى رىكخراوى ئاشتى و ھاوكارىي رۆژەئەتى نىوہراست" [1] لەگەل رايەدارانى ھەرىمى كوردستان گفتوگۇ بەكن. راستىيەكەى زياتر لە كراوہ ھىشتنەوہى دەرگاكانى دىالۇگ، دەتوانىن بىژىن ئەمە يەكەمجارە بە ئاشكرا ئەو دەرگابە دەكرىتەوہ كە پىدەچىت پاساوى گىرنگى ناوخۇبى ھەبىت.

جەھەپە لە تەمموزى 2021دا رايگەياند كە "مىزى رۆژەئەتى" بۇ بەرپوہبردنى كاروبارى 24 پارىزگاي باشوور و باشوورى رۆژەئەتى توركيا دامەزراندووه ھەتا بتوانى رىژەى دەنگەكانى لەو ناوچانە زياتر بەكات. [2] ئەو مىزى رۆژەئەتەش لەژىر دەستى ئوغوز كانان سالىجى جىگرى سەرۇكى جەھەپە بۇ كاروبارى رىكخستنداپە كە سەرۇكايەتى وەفدى حىزبەكەى بۇ ھەرىمى كوردستان كرد. ئەمەش ئەو گومانەى لاي ئەيارانى جەھەپە زياتر كردووه كە نەكا ئامانجىكى سەردانەكەى بۇ ھەرىم بۇ راكىشانى زياترى سۆزى كوردەكان بە تايبەت ئەو كوردە دىندارانە بىت كە پىشتەر دەنگدەرى ئاكارىتى بوون و لاي بەشيكيان بارزانى ھىمايەكى گىرنگە. راستىيەكەى، ھەرچەنى نەرمىيەك لە گوتەى بەرپرسانى جەھەپە سەبارەت بە پرسى كورد لە ناوچەكە بە دى دەكرىت، بەلام ھىشتا ديارنىيە كە ئەوان كە بە چ پرۆژەپەكەوہ دەيانەوئ ئەو پرسە چارەسەربكەن. باسكردنى پرسى كورد لە چوارچىوہى باسەكانى پەيوەست بە ماف و ئازادىيە كەسىيەكان، ھاوپەيمانىيەكەى لەگەل ئىي پارتى كە پارتىكى نەتەوہگەراپە و ئاراستەى دەنگەكانى بەرەو زيادبوونە، ئەو پرسىيارە بە زىندووى دەھىلئەتەوہ و بەرپرسانى جەھەپەش لەپى حەوالەكردنى پرسى كورد بۇ پەرلەمانى داھاتوو، دەيانەوى جارئ خۇيان لەوہ بدزەوہ كە چارەسەرەكەى دلىان بۇ پرسى كورد كامەپە. ئا لەبەر ئەوہش، رەنگە ئەو گومانە زياتر لە راستى نزيك بىت كە راكىشانى سۆزى كورد، بەكەك لە ئامانجەكانى ئەم سەردانە بىت.

جەھەپە ھۆكارىكى دىكەى سەردانەكەى وەك باسكردنى بىرۇكەى رىكخراوى ئاشتى و ھاوكارىي رۆژەئەتى نىوہراست باسكردووه. بە گوتەى ھەندىك لە بەرپرسانى جەھەپە ئەم رىكخراوہ بۇ ھاوكارىي ئەمنى نىيە و، بۇ ئەوہپە كە بەرپى ئابوورى و دىالۇگەوہ لە مەملەنىكانى ئەم ناوچە كەمىكرىتەوہ. سەرەتاش واپان داناوہ كە ئەم رىكخراوہ عىراق و توركيا و ئىران و سوورىا بگرىتەوہو، دواترىش ھىزى دىكەى ناوچەى و نىودەولەتیشى وەكوو چاودىر بۇ زيادبكرىت.. ئويناال چەقىك ئويز ئەندامى وەفدەكەى جەھەپە بۇ ھەرىمى كوردستان كە ئىستا راويزكارى سەرۇكى حىزبەكەپە بۇ كاروبارى سىياسەتى دەرەوہ، پىشتەر بالىۆزى توركيا بووہ لە بەغدا، باكۆ و لەندەن، سالى 2006 لە ھەولئىكى تىرۆركرانىش لە بەغدا قوتارى بوو. بۇبە ئاشناى بنەماكانى سىياسەتى دەولەتەكەبەتى لە رۆژەئەتى نىوہراست. بىرۇكەى ئەم رىكخراوى ئاشتى و ھاوكارىيەكەش ئەگەر وەك جەھەپە دەپەوئ سەربگرىت زياتر بىرخەرەوہى ھەولەكانى مستەفا كەمال ئاتاتوركە بۇ سەرخستنى پەيمانى سەعدئاباد. بۇ زۆرىك لە كوردەكان بىرۇكەى ھاوكارىي ناوچەپە، بىرخەرەوہى پەيمانەكانى وەك پەيمانى بەغدا و سەعدئابادە كە بەشكىكى ئامانجەكەپان دژايەتى كورد بوو.

ھەلبەت باسكردنى بىرۇكەى رىكخراوىكى وا لەگەل ھەرىمى كوردستان، واتاي ئەوہپە كە جەھەپە دان بە ئەكتەرىكى كوردىدا دەنئىت،

ھەرچەندە كە دەولەتتىكى سەربەخۇشى نىيە، بەلام ئەمە قەسە ئىستايەتى كە دەسلەپتىكى بە دەست نىيە. گرنگ ئەوھىيە كە ئايا ۋەختى بۈۋە دەسلەپتىكى ۋە ھەممە دەۋلەت كارى بۇ ئەۋ بىرۋەكەيە كىرد، ھەمان بۇچۈۋى دەمىنىت يان نا؟ ئەۋەش ھىشتا نارۋونە.

ھەرەشەكانى سوپاى پاسداران

مەھمەد پاكپوور فەرماندە ھىزى وشكانى ئىران لەبارە ھىزەكانى رۇژھەلەت لە ھەرئىمى كوردستان رايگە ياندوۋە كە نابى رىگا بىرئىت "بىكە ۋ بارەگايان ھەبى ۋ بىن ۋ بچن" ۋ جەختىشى كىردۈتەۋە كە ھەرچۈرە خافىبۈۋىنىڭ لە ۋ ھۇشدارىيە كە بە عىراق ۋ ھەرئىمى كوردستانىان داۋە، ۋەك "پىچەۋانە ۋ پەيوەندى باشى دوۋلايەنە" تەماشە دەكەن. ھەرۋەھا باسى "تەگەرى ۋە ئامدانەۋە" ىشى كىردۈە. [3]

ھەلەبەت ئەۋجۈرە لىدوانانە تازە نىن ۋ گەلىكجبار باسيان كراۋە. لەۋانەيە ھىزەشەكانى توركيا بۇسەر پەكەكە ۋ ھەلۋىستى عىراقىش، بە تايبەت گوتەكانى ۋەزىرى بەرگىرى عىراق لە كۇرپەندى رافىدەين كە ناراستەۋخۇ جۇرئىك رەۋاى بە ئۇپەراسىۋنەكانى توركيا لە ھەرئىمى كوردستان دا، پالئەرىكى گوتەكانى ئەۋ فەرماندەيە ئىران بن. بەلام لەۋە گىرنگىر ئەۋەيە كە، دۇخى ئەفغانستان لەلەيەك ئىرانى ھاندۋە تا زىاتىر بىر داھاتوۋى نفوز ۋ كارىگەرىبى خۇى لە عىراق بىكەتەۋە ۋ دەستى پىۋە بگىرئىت ۋ لەلەيەكى دىكەش، دەپەۋى كەلك لە دۇخى ئىستاي عىراق ۋ دىالۋگى ۋاشنتن- بەغدا بگىرئىت بۇتەۋەي لە پىرسى مانەۋەي ھىزبە كوردىيەكانى رۇژھەلەت لە ھەرئىمى كوردستان ئىمتيازنىڭ ۋەربگىرئىت.

ۋەكچۈن بەكەم كىشانەۋەي ئەمىرىكە لە عىراق رىبى بۇ ئەۋە خۇشكىرد كە لە 2016دا كۇتايى بە نىكەي 35 سالى مانەۋەي مۇجاھىدىنى خەلق لە عىراق بىت، ۋادىارە تاران بە تەمايە ھاۋكات لەكەل گەپەكانى دىالۋگە ستراتىيەكانى بەغدا ۋ ۋاشنتندا، رىگەپەك بۇ كارىگەرىدانان لەسەر پىرسى مانەۋەي ئۇپۇزىسىۋنى كوردى رۇژھەلەت لە ھەرئىمى كوردستانىش بدۇزىتەۋە.

ئىران لە سالىنى رابردوۋدا چەند جارىك ھىزىشى كىردۈۋەتە بىكەي بارەگاي ھىزبەكانى رۇژھەلەت لە نىكە سىنور ۋ لە دوۋرى سىنور. ھەرۋەك چۈن لە سەرەتاكاندا ھىزىشى موشەكى دەكرانە سەر بىكەي ئەشەرەف كە بىرى كەمتر لە 100 كم دوۋرى سىنورەكانى ئىران بو، ھەتا دۇجاىرىش كەمپە بۇ ئەلبانىا كۇپۇزايەۋە.

بە ئەگەرى زۇر، بەشكى بەرچاۋى ئەۋ پەرلەمانتارانەي كە لە گروۋپەكانى نىكە لە ئىرانەۋە دەبنە ئەندامى پەرلەمانى داھاتوۋى عىراق، كەسانىكى نىكە لە گروۋپە چەكدارىيەكان دەبن ۋ ئەمەش ۋادەكات كە ھەستىكى حكومەت ۋ پەرلەمانى داھاتوۋى بەۋ پىرسە ئەمىنىيەنە كە جىبى بايەخى ئىران زىاتىر بن.

خۇى پىشترىش عادل عەبدولمەھدى لە كارنامەي كاپىنەكەيدا بەلئىنى ئەۋەي دابوۋ كە چارەپەك بۇ پىرسى مانەۋەي ھىزە چەكدارىيەكان لە عىراق بدۇزىتەۋە. بۇيە دوۋر نىيە لەكەل حكومەت ۋ پەرلەمانى داھاتوۋدا بەھۇى گۇشارەكانى ئىرانەۋە، جارىكى دىكە ئەۋ پىرسە بىكەۋىتەۋە رۇژھەف.

كۇتايى

ئەمىرىكە ھىشتا ھىزە گەۋرەكەي جىھانە، بۇيە ھەرچۈرە سىياسەت ۋ جۈلەپەكى كارىگەرى لەسەر زۇرئىك لە ۋلاتانى دىكەي دىنا دادەنىت. ئەۋ دىمەنە نارۋونەي كە بەھۇى رۇدۋاۋەكانى 2019 لە سوۋرىا ۋ دوانرىش لە 2021ى ئەفغانستان، سەبارەت بە ئەمىرىكە لە عىراق دروستىۋە، كارىگەرى لەسەر ناخۇبى عىراقىش داناۋەۋ خۋاستى دەۋلەتانى ناۋچەيشى بۇ زىادكىردنى نفوز ۋ كارىگەرى لە عىراق زىادكىردوۋە. ئەمەش ئەۋ خالەپە كە سەردانەكەي جەھەپە ۋ لىدوانى فەرماندەكەي سوپاى پاسداران تىيدا بە پەك دەگەن.

سەردانەكەي جەھەپە چى بۇ دەنگ بى ۋ چى بۇ رەنگ ۋ پەيوەندى، بايەخدارە. لەكەل ئەۋەي كە ھىشتا ئەۋ ھىزبە، پۇژەپەكى رۋونى بۇ پىرسى كوردى پى نىيە، زىادكىردنى كەنەلەكانى پەيوەندى ھەرئىمى لەكەل توركيا بايەخدارە تا تەنيا بە ئاكارىيەۋە سىنوردار نەبن. ھەرچەند دۇجاىر سەردانەكەي جەھەپە لە قازانجى ئەردۇغانىشداپە كە ئىستا بەھۇى مەھەپەي ھاۋبەشى لە ھاۋپەيمانى جىمھور، تۋاناي كرانەۋەپەكى ئەۋتۋى بەروۋى كوردەكاندا نىيە كە لە ھەلپۇزاردنى رابردوۋدا ھۇكارىكى شىكستەكانى بوون، بە تايبەت لە شۋىنئىكى ۋەكوۋ ئىستانبول.

ھاتنى ۋەفدەكەي جەھەپە بۇ ھەۋلىز دەمى گەۋرەترىن پارتى بەرھەلەستىكار بۇ دۇبەتەكىردنى ھەرچۈرە تاكتىكىكى ھەلپۇزاردنى ئەردۇغان دەگرئىت كە لەۋانەيە لە داھاتوۋدا بۇ راكىشانەۋەي سۇزى كوردەكان بىگرئىتەبەر.

لىدوانى فەرماندەكەي سوپاى پاسدارانىش زىاتىر بۇ كەلكۈەرگىرتە لەۋ دۇخى كە عىراق پىيدا دەروات. ھىزبەكانى رۇژھەلەت كوردستان

له سالى 1995 وه شهريكى ئوتتويان بهرامبهر ئيران نه كرده وه و به پي پرتوكولى ژماره 1 ي ريكه وتننامه ي جنيف، پاراستنى ئوانه ي كه بههر هوكاريك ئيدى شهري ناكهن، كاريكى پويست و رهوايه. له لايه كي ديكه وه، ئه گهري هيرشيكى به فراوانى سوپا بو سه ر بنكه و باره گاي حيزه كورديه كان ده توانيت پليته ي ناره زايى نيوخويى كورديش له ئيران داگيرسينيت و، ئه مهش دواي شتيكه كه ئيران لانيكه م له م وه ختانه دا به ته ماي بيت. به تايبه ت كه به هوي دؤخى خراپى ئابوورى و رووداوه كانى خوزستانيشه وه ناره زايى خه لك له ئاستيكى به رزدايه. هه لبه ت ئه گه ر زوره كه هاوشيوه ي سالانى رابردوو گوشارى سياسى و سه ربازى به رده وام بيت تا له و دؤسيبه دا ئيمتيازىكى زياتر وه ريگرېت.

<https://www.chp.org.tr/haberler/chp-heyeti-erbilde> - [1]

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57758499> - [2]

- [3]

<https://www.dw.com/fa-ir/%D9%87%D8%B4%D8%AF%D8%A7%D8%B1-%D9%81%D8%B1%D9%85%D8%A7%D9%86%D8%AF%D9%87-%D9%86%DB%8C%D8%B1%D9%88%DB%8C-%D8%B2%D9%85%DB%8C%D9%86%DB%8C-%D8%B3%D9%BE%D8%A7%D9%87-%D9%BE%D8%A7%D8%B3%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D9%87-%D8%A7%D9%82%D9%84%DB%8C%D9%85-%DA%A9%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82/a-59099537>